

CAMIL VELICAN (1878-1937), PRIMUL PRIMAR ROMÂN AL ORAȘULUI ALBA IULIA

LIVIU ZGÂRCIU

Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

Personalitate marcantă, cu o contribuție importantă în organizarea la Alba Iulia, în bune condiții, atât a Adunării Naționale de la 1 decembrie 1918, dar și a Actului Încoronării de la 15 octombrie 1922, viața și activitatea lui Camil Velican nu a prezentat prea mare interes pentru istorici. De abia în anul 2006 apărea în revista *Dacoromania*, un material pe această temă, publicat de Elena Giurgiuman, nepoata lui Camil Velican¹. Doar sărbătorirea Centenarului Marii Uniri în anul 2018 avea să-l aducă în atenția istoriografiei române, unde îi sunt rezervate câteva studii².

Camil Velican s-a născut la 18 decembrie 1878, la Târgu Mureș, într-o familie de intelectuali români³. Tatăl său, Alexandru Velican, a fost de profesie avocat, apoi, după ce s-a mutat cu întreaga familie la Alba Iulia, a ocupat funcția de judecător la Tribunalul Comitatului Alba Inferioară. De bună seamă că el a fost cel care l-a influențat mai târziu în decizia de a se dedica profesiei de avocat. Însă trebuie avut în vedere și preferința elitei intelectuale românești din Transilvania de a practica avocatura. Explicabil, pentru că în acea perioadă, în care autoritățile de la Budapesta duceau o aprigă campanie de maghiarizare a românilor ardeleni, a te dedica zeiței Themis reprezenta una dintre puținele șanse pentru români la o situație materială bună. De asemenea, avocații reprezentau un procent important din elita societății românești din Transilvania, mai ales că din rândul lor se recrutau elementele conducătoare ale mișcării naționale, culturale și politice ardelen⁴.

Această cale o alege și tânărul Camil Velican, care, după terminarea școlii primare la Alba Iulia și a Gimnaziului Superior Arhiepiscopesc de la Blaj, optează pentru studiul științelor juridice, pentru început, la Budapesta. Aici frecventează cursurile Facultății de Drept și Științe Politice din cadrul Universității Regale Maghiare (1897-1900). După 1900, își continuă studiile de

¹ Giurgiuman 2006, p. 37-40.

² Gruneanțu, Ionescu 2018, p. 496-497; Lazăr 2018, p. 24-27; Moga 2018, p. 293-295; Roșu, Ursu 2019, p. 72-73.

³ Camil Velican se înrudea prin mama sa, Maria Târlea, cu episcopul greco-catolic Vasile Hossu (1866-1916), care la rândul său era văr primar cu Ioan Hossu, preot din Mlaș (Bistrița-Năsăud), tatăl viitorului episcop cardinal Iuliu Hossu (Giurgiuman 2006, p. 37).

⁴ Preoții și învățătorii reprezentau categoriile cele mai numeroase, depășind fiecare dintre ele 3000 de persoane, în vreme ce numărul avocaților era de 219 în 1900 și 370 în 1913 (Hitchins 2000, p. 101). De asemenea, pentru eforturile materiale ale elitei românești în direcția pregătirii și sporirii numărului intelectualilor români, a se vedea, Sigmirean 1995, p. 306-309.

drept, de data asta la Cluj, în cadrul Universității „Ferenc József”. Aici își obține și doctoratul în drept⁵.

La vârsta de 25 de ani, în 1903 se înscrie ca avocat în Baroul Alba, deschizându-și un cabinet de avocatură în Alba Iulia. În acea perioadă, pentru a obține diploma de avocat, trebuiau îndeplinite anumite condiții: cetățenia ungară, obținerea unei diplome în drept, experiență de trei ani pe lângă una dintre camerele de avocați și susținerea unui examen în fața unei comisii întrunite la Târgu Mureș⁶.

Până la Marea Unire, Camil Velican s-a implicat în diverse acțiuni, care urmăreau câștigarea drepturilor pentru românii transilvăneni. Astfel, în intervalul studiilor de la Budapesta, a făcut parte din *Societatea Academică Petru Maior*. Societatea, a cărei bază fusese pusă în anul 1862 de către studenții români de la Budapesta, urmărea atragerea atenției asupra îndreptățitei cereri a românilor ardeleni privind egalitatea lor în drepturi cu națiunea maghiară.

Chiar de la începutul practicării profesiei de avocat, s-a dedicat unor cazuri în care românii erau acuzați de autoritățile de la Budapesta pentru naționalism. În acest sens, apără în pledoariile sale pe românii întemnițați pentru recitarea poeziei *Doina* de Mihai Eminescu. De asemenea, în anul 1912 Camil Velican se alătură altor intelectuali români ardeleni, în încercarea de a se opune înființării unei episcopii greco-catolice maghiare în localitatea Hajdúdorog, situată în nord-estul Ungariei. Prin această măsură, Budapesta continua seria acțiunilor de deznaționalizare a românilor din Transilvania, mai ales că noua episcopie urma să preia o mare parte din credincioșii români greco-catolici.

În acest context, la 29 mai 1912, la Alba Iulia are loc o adunare a elitei românești ardeleni, care hotărăște formarea unor comisii ce urma să se ocupe de luarea unor măsuri legale menite să apere drepturile de autonomie a Bisericii Greco-catolice românești. Organul conducător al adunării l-a constituit un birou al congresului, prezidat de George Pop de Băsești și format din 17 membri, printre care se număra, alături de Alexandru Vaida Voievod, Iuliu Maniu, Ion Agârbiceanu, Vasile Lucaciu și avocatul Camil Velican⁷.

Începutul Primului Război Mondial va aduce pentru românii ardeleni ordinul de mobilizare în armata austro-ungară, iar primele unități vor pleca pe frontul din Galiția chiar în ziua de 1 august 1914. Intrarea României în război, în august 1916, va duce la decizia Vienei de a muta trupele compuse în majoritate din soldați de naționalitate română de pe frontul de est, pe frontul de vest, mai exact pe frontul italian.

⁵ Moga 2018, p. 294.

⁶ Gruneanțu 2017, p. 4-5.

⁷ *Românul*, Arad, II, nr. 108, 18/31 mai 1912, p. 2-3.

Aici îl vor prinde pe Camil Velican evenimentele de la sfârșitul anului 1918. Astfel, chiar la începutul lunii noiembrie, se întâlnește la Viena cu Iuliu Maniu, care-i cere să se pună în slujba noului for conducător al românilor ardeleni, Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.).

Pe data de 8 noiembrie, revine la Alba Iulia, unde este cooptat în Consiliul Național Român din oraș, instituție al cărei rol va deveni extrem de important, în condițiile în care, la 20 noiembrie, C.N.R.C. ia decizia convocării la Alba Iulia, în data de 1 decembrie 1918, a unei Mari Adunări Naționale.

Interesant este că tot la 20 noiembrie 1918, într-o adunare prezidată de protopopul Ion Teculescu, în sala de gală a primăriei, avocatul Camil Velican este numit în funcția de primar al orașului Alba Iulia⁸. Fostul primar, Roșka Mikloș, părăsise deja localitatea de două săptămâni. Această alegere avea să fie cu adevărat un moment istoric, fiind pentru prima dată când orașul avea un primar de naționalitate română.

Fig. 1 - Primarul Camil Velican (al treilea din dreapta) în 1919 alături de Alexandru C. Constantinescu (cunoscut și sub apelativul de Alecu Constantinescu – Porcu / ministrul Agriculturii și Domeniilor) și protopopul ortodox Ion Teculescu (*MNUAI, CF*)

Date fiind împrejurările, responsabilitățile funcției erau mari, noul primar trebuia să asigure în primul rând condițiile necesare bunei desfășurări a Marii

⁸ *Alba Iulia*, I, nr. 1, 27 noiembrie/10 decembrie 1918, p. 1.

Adunări Naționale. Pentru început, reușește să convingă trupele germane, aflate în retragere prin zonă, să ocolească orașul.

De asemenea, locuința sa devine gazda întâlnirilor reprezentanților românilor ardeleni, asta și pentru că în Alba Iulia, în acel moment, nu existau alte posibilități, puținele imobile instituționale fiind încă ocupate de administrația maghiară. Tot aici va avea loc, la 2 decembrie 1918, prima ședință a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului, Crișanei și ținuturilor românești din Ungaria, organismul politic provizoriu ce a guvernat Transilvania până la 4 aprilie 1920.

Fig. 2 - Casa familiei Velican din Alba Iulia

Având atribuții legislative, executive și administrative, Consiliul Dirigent își va ține aici ședințele până la 4 decembrie 1918. Pentru bunăvoința de a-i găzdui, Iuliu Maniu îi va trimite lui Camil Velican o carte poștală, pe care semnau 12 din cei 15 membri ai Consiliului⁹. Lipsa semnăturilor lui Alexandru

⁹ Giurgiușan 2006, p. 38.

Vaida Voievod și Vasile Goldiș era motivată prin prezența lor, în delegația care prezenta la București, regelui Ferdinand, Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia.

Camil Velican a fost ales delegat titular al cercului electoral Alba Iulia la ședința Adunării Naționale din sala cazinei militare, desfășurată la 1 decembrie 1918, alături de el găsindu-se și soția sa, Georgeta Velican, ca delegat de drept al Reuniunii de înfrumusețare a Bisericii greco orientale din Alba Iulia¹⁰.

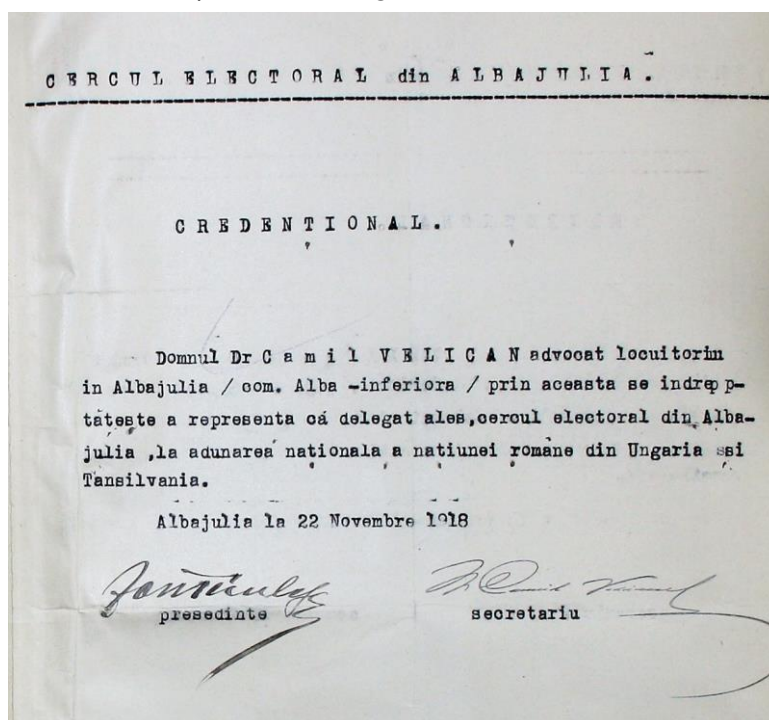

Fig. 3 – Credențialul lui Camil Velican
(MNUAI, Colecția de documente)

Asumarea funcției de primar al unui oraș care cu numai puțin timp înainte fusese condus în totalitate de administrația maghiară nu era o misiune facilă. Dimpotrivă, Camil Velican trebuia să rezolve unele probleme de necesitate stringentă, date fie de introducerea limbii române în administrația locală, fie de preluarea unor instituții, precum biblioteca și muzeul orașului, cu un patrimoniu extrem de valoros. Trebuiau schimbate și denumirile maghiare ale străzilor și ale firmelor din Alba Iulia. În acest sens, ziarul local *Alba Iulia* atrăgea atenția la 25 februarie 1919 că, dacă nu vor fi înlocuite aceste denumiri, exista posibilitatea ca

¹⁰ Roșu, Ursu 2019, p. 72-74.

intrarea în oraș a regelui Ferdinand să se facă pe strada Széchenyi¹¹. În cele din urmă, în prima jumătate a lunii martie, străzile orașului Marii Uniri vor primi cuvenitele nume românești.

Fig. 4 – Camil Velican alături de soția sa la o întrunire în preajma lunii decembrie 1918, în fața Palatului de Justiție din Alba Iulia (MNUAI, CF)

Cât despre planurile noului edil, ne putem face o părere, parcurgând interviul cu el apărut în același ziar local, la 25 martie 1919¹². Astfel, printre obiectivele urmărite se numărau mutarea instituției prefecturii de la Aiud la Alba Iulia, ridicarea unui nou sediu al primăriei, dar și rezolvarea neajunsurilor pe care albaiulienii le aveau din cauza apei potabile. De asemenea, canalizarea orașului, construcția unei băi publice sau proasta stare în care se găseau cartierele marginase, erau alte provocări ale primarului. Tot în acest interviu, vorbind de redenumirea străzilor, Camil Velican susținea că atunci când s-au dat noile denumiri românești, s-a avut în vedere popularizarea atât a unor personalități românești, cât și a evenimentelor care s-au petrecut în Alba Iulia.

Tot lui Camil Velican, în calitate de primar al orașului, i-a revenit onoarea întâmpinării armatei române, care la 19 decembrie 1918 sosea în gara din Alba Iulia, venind dinspre Blaj. Ce coincidență fericită a istoriei, ca primii sosiți să fie cei din Regimentul 5 Vânători Mihai Viteazul, care au fost încartiruiți chiar în

¹¹ *Alba Iulia*, II, nr. 7, 25 februarie 1919, p. 2.

¹² *Alba Iulia*, II, nr. 12, 25 martie 1919, p. 3.

cetatea Alba Carolina ridicată de austrieci la începutul secolului al XVIII-lea, chiar peste cetatea Bălgradului, în care intra Mihai Viteazul la 1 noiembrie 1599¹³.

Fig. 5 - Primarul Camil Velican (indicat prin săgeată albă) împreună cu un grup de ofițeri români în fața monumentului Custozza în anul 1919 (*MNUAI, CF*)

Regimentul care a ocupat clădirile fostului Regiment 50 de infanterie austro-ungară era condus de locotenent-colonelul Găgiu¹⁴.

Momentul culminant al mandatului său de primar l-a constituit primirea familiei regale a României Mari, care intra pentru prima dată în Alba Iulia, la 30 mai 1919. Însă până atunci, la 10 aprilie 1919, prințul Carol trecuse deja prin Alba Iulia, unde fusese întâmpinat personal de Camil Velican, cel care avea să-l și însoțească în scurta lui plimbare prin Cetate în care ținuse să viziteze Catedrala romano-catolică și Biblioteca Batthyaneum¹⁵.

Revenind la vizita regelui Ferdinand și a reginei Maria în dimineața zilei de 30 mai 1919, ea a fost minuțios pregătită de Camil Velican. Astfel, poarta a VI-a, pe unde a intrat în cetate perechea regală, ce venea cu mașina dinspre Zlatna, a fost ornată cu portretele regelui și a reginei, dar și cu imaginea lui Mihai Viteazul¹⁶.

¹³ *Alba Iulia*, I, nr. 3, 24 decembrie 1918, p. 2.

¹⁴ Despre intrarea armatei române în Alba Iulia vezi Roșu 2019, p. 155-174.

¹⁵ *Alba Iulia*, II, nr. 15, 11 aprilie 1919, p. 1.

¹⁶ *Alba Iulia*, II, nr. 16, 31 mai 1919, p. 2.

Fig. 6 - Camil Velican (al treilea din rândul din stânga) în 30 mai 1919, cu ocazia primei vizite a familiei regale în Alba Iulia (MNUAI, CF)

De reținut că din acel moment, poarta a IV-a va purta și denumirea de Poarta Regelui. În fața ei i-a primit primarul, pentru a le adresa un scurt mesaj de bun venit. Mișcat de aceste manifestări de dragoste, regele Ferdinand îi va răspunde: „Cetatea aceasta a fost totdeauna simbolul visurilor noastre. Azi aceste ziduri ale ei sunt ca zidurile de flori, căci înăuntru poate răsufla liber toată suflarea românească”¹⁷.

Ulterior, familia regală, însoțită de gazde, a participat la festivitatea oficială care s-a desfășurat în piața centrală a orașului și care a constat într-o paradă a portului popular a țăranilor din satele din județ¹⁸.

Tot de numele lui Camil Velican este legată și prima reprezentație a trupei Teatrului Național din București, în Alba Iulia. În 22 și 23 mai 1919, artiști de seamă precum Constantin I. Nottara, Aristide Demetriade sau Zaharia Bârsan, fondatorul Teatrului Național din Cluj, jucau în sala arhiplină a cinematografului Urania, trei piese de teatru: *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Poemul Unirii* și *Trandafirii roșii* de Zaharia Bârsan¹⁹.

¹⁷ *Loc. cit.*

¹⁸ Giurgiu, Cristea, Rustoiu, Cutean 2009, p. 5.

¹⁹ *Alba Iulia*, II, nr. 15, 24 mai 1919, p. 2.

Fig. 7 - Camil Velican în calitate de prefect participând la o slujbă religioasă (identificat prin săgeata albă) (MNUAI, CF)

Aceste reprezentații au creat o emulație nemaipomenită în oraș, iar măsurile luate pentru a le face o ședere cât mai plăcută la Alba Iulia, au fost coordonate personal de Camil Velican. Acesta a stabilit în cele mai mici detalii programul artiștilor, dar și locațiile unde urmau să fie cazați.

Activitatea politică a fost o altă etapă importantă din viața avocatului albaiulian. Începuturile lui politice sunt legate de Partidul Național Român, care a reprezentat interesele românilor din Ungaria și Transilvania în timpul dualismului austro-ungar.

După Marea Unire, partidul care începe să se intituleze Partidul Național, preia ca program propriu Rezoluția Unirii, iar din vara anului 1919 președinte al lui devine Iuliu Maniu. Se pare că din această perioadă, Camil Velican începe să se apropie treptat de Ion I. C. Brătianu și de Partidul Liberal. Această atitudine a fost facilitată și de încercările de apropiere dintre cele două partide. Astfel, în toamna anului 1921 între PNR și PNL se deschid unele tratative pentru realizarea unui acord la guvernare. În cele din urmă, negocierile au eșuat, deoarece cele două partide nu au reușit să se înțeleagă la o eventuală împărțire a mandatelor de parlamentar²⁰.

²⁰ Florescu 1972, p. 87-98.

În aceste condiții, Camil Velican devine fondatorul și prim-președintele organizației județene a PNL pe județul Alba. Preluarea funcției de prim-ministru de către Ion I. C. Brătianu la 21 ianuarie 1922 a dus și la numirea unor noi prefecți în județele din România. Astfel, în județul Alba, prefect este numit avocatul Velican. Avea să fie cel mai longeviv mandat de prefect din istoria interbelică a județului, rămânând în această funcție 4 ani și 6 luni. Poate că alegerea lui a fost făcută și cu acceptul tacit al lui Iuliu Maniu, deoarece în timpul alegerilor organizate între 1 și 11 martie 1922, alegeri câștigate de liberali, între PN și PNL s-a încheiat un pact electoral prin care se angajau reciproc să susțină candidații cu cele mai mari șanse în circumscripțiile lor.

Încă de la început, în noua postură de prefect, avocatul albaulian avea să treacă un test extrem de dificil, de finalizare și organizare a festivităților de încoronare la Alba Iulia, la 15 octombrie 1922, a regelui Ferdinand și a reginei Maria ca suverani ai tuturor românilor.

Primele măsuri fuseseră luate din timpul guvernării Averescu, perioadă în care începuse și ridicarea Bisericii Încoronării²¹. Încoronarea de la Alba Iulia a reprezentat momentul de apogeu al istoriei românilor, încununarea procesului de formare a națiunii române și a statului ei. Destinul i-a dat lui Camil Velican șansa să îndeplinească chiar atunci funcția de prefect al județului Alba și să fie astfel implicat chiar în mijlocul evenimentelor.

Reușita manifestării s-a datorat și mobilizării exemplare a tuturor factorilor de decizie. Spre exemplu, măsurile de siguranță au fost exemplare, cu o săptămână înainte de încoronare, când a avut loc slujba de sfințire a Bisericii Încoronării, te puteai deplasa în oraș doar pe baza unui permis de liberă circulație și puteai intra în cetate doar cu un permis special²². În cele din urmă, Camil Velican și-a îndeplinit cu succes sarcinile de prefect, aducându-și o contribuție importantă la reușita unui eveniment, care a adus la Alba Iulia nu numai elita politică românească de atunci, dar și reprezentanții a 13 state ale lumii.

Printre aceștia amintim pe reginele Maria a Iugoslaviei și Elisabeta a Greciei, principesa Beatrice de Bourbon și ducele de York, ducele de Geneva, unchiul regelui Victor-Emanuel al III-lea al Italiei, viitorul rege al Angliei, George al VI-lea și infantele Spaniei, Alfonso de Bourbon²³.

Tot în calitate de prefect, Camil Velican va fi direct implicat în procesul de împrumut a țăranilor, conform reformei agrare din anul 1921. De semnalat că în Transilvania realizarea reformei agrare în vederea asigurării existenței țăranilor, se regăsește în Rezoluția Unirii. Interesant este că tot el va fi

²¹ Mandache 2012, p. 16-29.

²² *Vestea*, Alba Iulia, nr. 6, 10 octombrie 1922, p. 1.

²³ Mandache 2012, p. 29.

și cel care, pentru a sprijini agricultura din județ, va apela la legumicultori bulgari, angajați special pentru a dezvolta culturile de legume.

În luna martie a anului 1926, mandatul de patru ani al guvernului liberal a expirat și odată cu el s-a încheiat și mandatul de prefect al lui Camil Velican. Alegerile generale urmau să se desfășoare pe baza *Legii electorale* promulgate de Ion I. C. Brătianu în 1926, chiar la sfârșitul mandatului său. Această lege prevedea scrutinul pe listă, introducând un sistem electoral complicat. Astfel, după totalizarea pe țară a numărului de voturi obținute de fiecare grupare politică, era declarată formațiunea politică majoritară cea care obținea cel mai mare număr de voturi, dar nu mai puțin de 40 %. Această formațiune beneficia de 50 % din mandate. Restul de 50 % din mandate se repartizau proporțional cu numărul de voturi obținut de fiecare partid ce trecuse pragul de 2 %. Pentru Senat, toate mandatele dintr-o circumscripție reveneau grupării care a întrunit majoritatea relativă, iar atribuirea mandatelor de deputat sau senator se făcea în ordinea candidaților înscrși pe listă²⁴.

Camil Velican nu va participa la alegerile din 1926; de fapt, liberalii nici nu au fost interesați de aceste alegeri, câștigate detașat de Alexandru Averescu și Partidul Poporului²⁵. Oricum, era destul de dificil să candidezi în județul Alba, cel mai puternic fief electoral al național-țăranștilor din România interbelică. Și mai ales când în fruntea listei contracandidaților se găsea Iuliu Maniu.

Nu același lucru putem spune despre alegerile din iunie 1927, când avocatul albaiulian apare pe listele PNL pentru Senat. Alături de el, pe lista pentru Senat, mai apărea și protopopul Sergiu Medean²⁶.

Candidatura fostului primar și prefect trebuie văzută și din perspectiva faptului că liberalii își creaseră o elită experimentată politic, formată din foști miniștri, deputați, senatori, prefecți și primari. Pentru că numărul deputaților și senatorilor pentru fiecare județ era direct proporțional cu numărul populației înregistrate la recensământul general, județul Alba avea repartizate cinci locuri de deputat și două de senator.

Alegerile pentru Camera Deputaților aveau loc primele, de obicei cu o săptămână înaintea celor pentru Senat. De asemenea, senatorii erau aleși de două colegii, Colegiul Universal și Colegiul Consiliilor Comunale și Județene.

Alegerile din anul 1927 au fost caracterizate de folosirea pe scară largă a forței și a diferitelor formule de intimidare a adversarilor politici²⁷. Acestei campanii incendiare, în care violențele erau la ordinea zilei, i-a căzut victimă și Camil Velican. Deși liberalii au câștigat lejer pe plan național cu 61,69 %, nu același lucru s-a întâmplat în județul Alba. Aici nu numai că național-țăranști au

²⁴ Radu 2004, p. 39-52.

²⁵ Radu 2001, p. 207-224.

²⁶ *Viitorul Albei*, Alba Iulia, IV, nr. 24, 2 iulie 1927, p. 2.

²⁷ Radu 2003, p. 460-462.

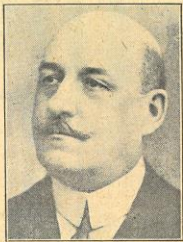
câștigat, dar i-au obligat pe liberali să-l retragă pe avocatul albaiulian de pe lista pentru Senat în Colegiul Universal. El a fost înscris pentru Colegiul Consiliilor Comunale și Județene, o decizie motivată tocmai de violențele înregistrate în campanie, care îi puneau în pericol pe susținătorii lui.

Sâmbătă, 2 Iulie 1927 VIITORUL ALBEI 3

Către cetățenii județului Alba!

Dr. Ion Colbazi
advocat, vicepreședinte al organizației naț.-liberale din jud. Alba

N. D. Chirculescu
fost ministru al muncii, președintele organizației naț.-liberale din jud. Alba

I. Rusu Abrudeanu
fost deputat de Abrud, vicepreședinte al organizației naț.-liberale din jud. Alba

Votați lista partidului național-liberal cu semnul lista care e cea d'întâi pe buletinul de vot!

Votați pe candidații

La Camera:

N. D. Chirculescu,
fost ministru

I. Rusu Abrudeanu,
fost deputat

Dr. Ion Colbazi,
advocat la Alba-Iulia

Dr. Simion Vulcu,
fost deputat, avocat în Alba-Iulia

Preot Ioan Tocaci,
din Rădești

Dr. Camil Velican
fost prefect, avocat în Alba-Iulia

La Senat:

Protopop Sergiu Medeanu dela Sebeș

Dr. Camil Velican fost prefect

Dr. Ion V. Vancea
prefectul județului Alba

Partidul Național-liberal:

Va ușura dările ce vă apasă,
Va feri țara de pericole și nevoi,
Va aduce pacea și liniștea de care aveți nevoie,
Va aduce înfrățire și fericire.
Vă va ajuta ca să propășiți voi și copiii voștri pe toate căile și va ajuta la întărirea voastră.

Cu Ion Brătianu la cârma țării, fiecare e liniștit pe ziua de azi și plin de nădejde pentru ziua de mâine.

Votați prin urmare lista partidului național-liberal cu semnul:

Ion Tocaci
 preot rom. unit din comuna Rădești

Fig. 8 - Pagină electorală din ziarul Viitorul Albei (2 iulie 1927)

Sâmbătă, 9 Iulie 1927 VIITORUL ALBEI 3

Iubiți consilieri ai satelor și județului Alba!

Din motivele pe cari le arătăm în alt loc, organizațiunea județană a partidului național-liberal a hotărât să nu ia parte la alegerea de senator din 10 Iulie crt.

In acelaș timp însă am hotărât să susținem cu toată tăria candidatura d-lui **DR. CAMIL VELICAN** la alegerea de senator pentru colegiul consilierilor comunale și județan.

Dr. Camil Velican
advocat, fost prefect

Facem acest lucru în credința că teroarea și demagogia partidului național-țărănesc dela noi, va putea fi înfruntată de consilierii comunali și județeni, cari sunt floarea alegătorilor noștri.

Iubiți alegători,

Din rezultatul alegerilor la Cameră pe întreagă țara, Vă puteți da seama că guvernul d-lui I. I. C. Brătianu a ieșit biruitor.

In urmare d-voastră, în calitate de conducători ai satelor, veți avea să lucrați cu acest guvern timp de cel puțin patru ani.

Numai dela guvernul d-lui I. I. C. Brătianu puteți nădăjdui ajutor în greaua sarcină ce ați luat asupra d-voastră la conducerea satelor.

Candidatul nostru la acest colegiu electoral, d. Dr. **CAMIL VELICAN**, fiindcă a fost prefectul acestui județ timp de patru ani și mai bine, este singurul care cunoaște nevoile comunelor din întregul județ și totodată singurul în stare a Vă ajuta la satisfacerea și înlăturarea acestor nevoi.

Iubiți alegători,

D-voastră cunoașteți cu toții pe d. **DR. CAMIL VELICAN**, fiindcă sub prefectura d-sale ați fost aleși în fruntea satelor.

Trecutul d-sale nepătat, cinstit și plin de muncă rodnică este cea mai bună cheazășie pentru d-voastră, că nădejdlile ce puneți în d-sa vi se vor împlini întocmai.

DECI LA ALEGEREA DIN 14 IULIE VOTAȚI CU TOȚI LISTA PARTIDULUI NOSTRU CU SEMNUL

O LINIE I DREAPTA

Fig. 9 - Anunțul oficial privind retragerea candidaturii lui Camil Velican pentru Senat în ziarul *Viitorul Albei* (9 iulie 1927)

Un an mai târziu, în decembrie 1928, îl regăsim pe Camil Velican tot pe lista Partidului Național Liberal, de data aceasta candidând atât pentru Adunarea Deputaților, unde figura pe locul al doilea, după Nicolae D. Chirculescu, fost ministru și președinte al organizației județene liberale, dar și pe lista pentru

Senat la Colegiul Consiliilor Comunale și Județene²⁸. Însă rezultatele finale ale acestor alegeri nu-i vor oferi un număr suficient de voturi pentru a ocupa aceste mandate.

4 VIITORUL ALBEI Miercuri, 5 Decembrie 1928

Organizația partidului național-liberal din județul nostru a fixat candidaturile pentru alegerile generale precum urmează:

La adunarea deputaților:

- 1. Nicolae D. Chirculescu**
fost ministru și președintele organizației
- 2. Dr. Camil Velican**
fost prefect, avocat în Alba-Iulia.
- 3. Dr. Simion Vulcu**
fost deputat, avocat în Sebeș.
- 4. Ion Moga**
proprietar în Căpâlna.
- 5. Dr. Danil Tecău**
avocat în Alba-Iulia.

La adunarea senatorilor:

Colegiul universal (votul bătrânilor)

- 1. Petru Popoviciu**
fost senator, protopop ort. rom. în Abrud.

Colegiul consiliilor comunale și județene:

- 2. Dr. Camil Velican**
fost prefect, avocat în Alba-Iulia.

Votați semnul listelor partidului liberal:

I

adeca o linie dreaptă.

Precum trece vremea, se va vedea și recunoaște mai mult de toată suflarea românească, că drumul activității politice a partidului liberal a fost cel bun și drept.

Tipografia Dep. Gen. s. s. „Cartea Românească” Alba-Iulia

Fig. 10 - Anunțul privind candidatura lui Camil Velican pentru Senat în ziarul *Viitorul Albei* (5 decembrie 1928)

Campania electorală din vara anului 1931 avea să-l găsească pe Camil Velican pe listele Uniunii Naționale. Aceasta era o formațiune politică eterogenă, condusă de Nicolae Iorga, care încheiase o alianță politică cu PNL. De remarcat că, pe lista Uniunii din județul Alba, pentru Adunarea Deputaților,

²⁸ *Viitorul Albei*, Alba Iulia, V, nr. 44, 15 decembrie 1928, p. 2.

pe primul loc figura chiar Nicolae Iorga, urmat de Ovidiu Hulea și Camil Velican²⁹. Prezența marelui istoric poate fi explicată prin dorința acestuia de a-l învinge pe Iuliu Maniu chiar în propriu lui fief. Alături de ei, în această circumscripție electorală, mai candidau și alte personalități, precum Ion Agârbiceanu sau socialistul Iosif Jumanca. Rezultatele electorale au demonstrat o dată în plus, invincibilitatea național-țărănistă în Alba, unde cu 47,19 procente se plasa mult peste cele 25,09 procente ale Uniunii Naționale. Însă, datorită faptului că formațiunea condusă de Nicolae Iorga câștigase pe plan național, prevalându-se de prevederile legii electorale cu a sa *primă electorală*, Uniunea obținea 3 mandate de deputat în Alba, iar Camil Velican ajungea pentru prima dată deputat³⁰.

În schimb, după căderea guvernului Iorga, la numai un an, Camil Velican nu va mai participa la alegerile din iulie 1932. El conștientiza că era imposibil accesul în Parlamentul României, în condiții în care la guvernare era chiar Iuliu Maniu. Și nu s-a înșelat, național-țărăniștii vor câștiga detașat acele alegeri, iar în Alba vor obține toate cele cinci mandate de deputat.

Totuși, Camil Velican își va lua revanșa în decembrie 1933, când va apărea pe prima poziție a listei electorale pentru Adunarea Deputaților a liberalilor³¹. Profitând și de scăderea influenței PNT în județ, liberalii vor obține aici cel mai bun rezultat din istoria alegerilor interbelice, 32,99 procente foarte aproape de cele 33,03 procente ale național-țărăniștilor. Cele două partide au fost despărțite de doar 17 voturi, iar ținând cont de ce se întâmplase până atunci, acest rezultat poate fi considerat un succes al liberalilor și al lui Camil Velican, care obținea un nou mandat de deputat³². Din păcate, va fi ultimul mandat de parlamentar și ultima lui implicare într-o campanie electorală.

În anul 1937, la numai 58 de ani, Camil Velican se stingea prematur din viață. Avocat, primar, prefect, deputat, dar și vicepreședinte al Baroului Alba și reprezentantul acestuia în Uniunea Barourilor din România, lăsa în urmă o carieră impresionantă³³.

Activitatea sa a fost una extrem de complexă, nu doar în domeniul administrativ, politic sau profesional, ci și în cel cultural. Încă din anul 1911 devine membru al Despărțământului Alba Iulia al societății culturale „Astra”. De asemenea, acceptă și funcția de președinte al Reuniunii Meseriașilor Români din Alba Iulia, având un rol cultural. Statutul reuniunii în cauză prevedea

²⁹ *Viitorul Albei*, Alba Iulia, VIII, nr. 19, 19 mai 1931, p. 2.

³⁰ *Viitorul Albei*, Alba Iulia, VIII, nr. 21, 3 iunie 1931, p. 1.

³¹ *Viitorul Albei*, Alba Iulia, X, nr. 45, 2 decembrie 1933, p. 2.

³² *Viitorul Albei*, Alba Iulia, X, nr. 46, 7 decembrie 1933, p. 1.

³³ Într-un necrolog apărut sub semnătura lui Eugen Hulea se amintea și rolul important avut de Camil Velican în ridicarea noului corp de clădire al Liceului „Mihai Viteazul”, actualul Colegiu Național „Horea, Cloșca și Crișan” din Alba Iulia (Hulea 1937, p. 3-4).

întrajutorarea membrilor și sprijinirea ucenicilor, dar programul său era dominat de activități precum susținerea unor conferințe, lecturi publice, prezentarea unor piese de teatru popular, constituirea unei biblioteci etc³⁴.

Fig. 11 - Cavoul familiei Velican din cimitirul Maieri din Alba Iulia

Consecvența sa în slujirea neamului românesc i-a fost recunoscută chiar din timpul vieții, când a fost recompensat cu numeroase medalii și decorații, dintre care amintim doar pe câteva: Ordinul Ferdinand I³⁵, Coroana României în grad de Comandor și Steaua României în grad de Ofițer³⁶.

Totuși, în final, nu putem să nu remarcăm că poate soarta l-a luat dintre cei dragi lui și pentru a-l proteja de vremurile grele ce aveau să vină peste români. Din anul 1938, dictaturile au început să curgă peste România, după cea regală, a lui Carol al II-lea, a urmat Antonescu, pentru ca în anul 1948, regimul comunist să se instaleze pentru mult timp la noi în țară.

³⁴ Moga 2018, p. 295.

³⁵ Ordinul Ferdinand I care i-a fost conferit lui Camil Velican în anul 1935, se află în acest moment în patrimoniul Muzeului Național al Unirii Alba Iulia (Rustoiu 2018, p. 128).

³⁶ Giurgiuman 2006, p. 39.

Ceea ce l-ar fi aşteptat sub comunişti nu este greu de intuit, fie doar privind la ceea ce a pătit soţia lui, Georgeta Velican (1887-1968). Aceasta va cunoaşte persecuţiile regimului, doar din simplul motiv că fusese soţie de primar şi prefect. După ce la sfârşitul anului 1947 a fost arestată şi închisă timp de şase săptămâni, la 3 mai 1952 a fost obligată să părăsească oraşul şi casa, care oricum îi fusese confiscată în anul 1950³⁷. În iunie 1948, pierduse în urma naţionalizării şi fabrica de piele „Carmen”, alături de cele 10 hectare de pământ pe care le deţinea în Bărbant³⁸.

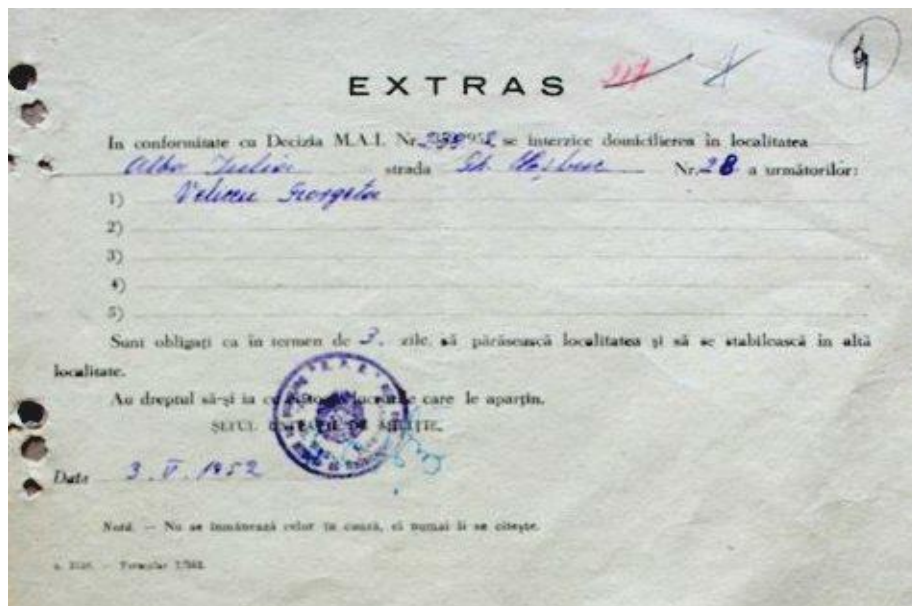

Fig. 12 - Notificarea oficială din 3 mai 1952, prin care Georgetei Velican i se interzicea, de către autorităţile comuniste, să mai locuiască în Alba Iulia, fiind obligată să părăsească localitatea în termen de 3 zile. (ACNSAS)

Camil Velican (1878-1937), the First Romanian Mayor of Alba Iulia Town ABSTRACT

A representative of the intellectual elite from Transylvania, Camil Velican displayed a model biography of the Romanian intellectual at the turn of the XXth century. Following the family tradition, he studied law, at the beginning heading towards the capital of Hungary, where he attended the Faculty of Law and Political Science (1897-1900), at the Royal Hungarian University. The model of the best Romanian students from Budapest allured him to the “Petru Maior” Academic Society, where the talents of the national literature were harnessed. From 1900 onwards,

³⁷ ACNSAS, fond *Informativ*, dos. 902, f. 7.

³⁸ *Loc. cit.*, f. 6.

he attended “Ferenc József” University from Cluj, where he defended a doctoral thesis on law in 1902, following which he became a lawyer. Camil Velican distinguished himself as a prominent figure of the Romanian Bar, professing within Alba Bar, whose member was starting with 1903. With a productive political activity, he was the first Romanian mayor of the Alba Iulia town, after the Union of Transylvania with Romania on the 1 December 1918. He had a successful career, both in administration and legal field, and contributed, by his knowledge, to the economic and cultural development of the community to whom he completely dedicated. Worth noticing is that Alba Iulia was the first town that on 20 November 1918 installed Romanian administration, wherein he occupied the position of mayor. Activity as mayor was remarkable and contributed to the development of the town, which became very important for the whole country, considering the historical event that took place here.

In 1922, dr. Camil Velican was appointed prefect, a position occupied until 1926; he did his job with professionalism, dignity and honour. From this position, he was highly preoccupied with the reorganisation of the agriculture and completion of peasants’ land ownership, that began in 1921. Soon, he succeeded with minimum expense to increase the land productivity, hiring in the county also Bulgarian vegetable growers, renowned for their skills and expertise. As prefect, he also carried out the noble task of completing the preparations and organising the coronation festivities of King Ferdinand and Queen Marie in Alba Iulia, on 15 October 1922.

Political activity was an important stage from the life of the lawyer from Alba Iulia. Initially, he had links with the Romanian National Party, the political party that represented the interests of Romanians from Hungary and Transylvania during the Austrian-Hungarian dualism. However, immediately after the Great Union, he joins the National Liberal Party, becoming the founder and first president of the county party organisation in Alba County.

He also obtained two deputy mandates (1931-1932 and 1933-1937).

Unfortunately, on 12 June 1937, Camil Velican died, at only 57 years old. He left behind an enormous activity with the most varied domains of public life: politics, administration, economy, culture.

List of illustrations

Fig. 1 - Mayor Camil Velican (third right to left), next to Alexandru C. Constantinescu (also known as Alecu Constantinescu – Porcu / minister of Agriculture and Domains) and the Orthodox protopope Ion Teculescu, in 1919

Fig. 2 - Home of the Velican family from Alba Iulia

Fig. 3 - The mandate of Camil Velican

Fig. 4 - Camil Velican next to his wife at a meeting, in front of the Justice Palace from Alba Iulia, around December 1918

Fig. 5 - Mayor Camil Velican (pointed at by the white arrow) together with a group of Romanian officers in front of the Custozza monument, in 1919 (*MNUAI, Stereotype Photos Holdings*)

Fig. 6 - Camil Velican (third on the left row) on the first visit of the royal family in Alba Iulia, on 30 May 1919.

Fig. 7 - Camil Velican as prefect attending religious service (pointed at by the white arrow)

Fig. 8 - Electoral page of the newspaper *Viitorul Albei*/2 July 1927

Fig. 9 - The official announcement of Camil Velican on standing aside for the Senate *Viitorul Albei*/9 July 1927

Fig. 10 - The announcement of Camil Velican on standing for the Senate in the newspaper *Viitorul Albei*/5 December 1928

Fig. 11 - Burial chamber of the Velican family from Maieri cemetery from Alba Iulia

Fig. 12 - The official note from 3 May 1952, by which the Communist authorities forbade Georgeta Velican to live anymore in Alba Iulia, being forced to leave the locality in three days

Abrevieri bibliografice

- ACNSAS - Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
- Giurgiuman 2006 - Elena Giurgiuman, „Avocatul dr. Camil Velican, primul primar român, de după Marea Unire, al orașului Alba Iulia”, în *Dacoromania*, nr. 25, 2006, p. 37-40
- Gruneanțu 2017 - Lazăr Gruneanțu, *Avocații baroului Timiș. 1875-2015*, Timișoara, 2017
- Gruneanțu, Ionescu 2018 - Lazăr Grunțeanu, Mirel Ionescu, *Contribuția avocaților din Transilvania și Banat la Marea Unire*, Cluj-Napoca, 2018
- Hitchins 2000 - Keith Hitchins, *Afirmarea națiunii: Mișcarea națională românească din Transilvania, 1860-1914*, București, 2000
- Hulea 1937 - Eugen Hulea, „Pro memoria. Dr. Camil Velican. Președinte al Comitetului Școlar (1925-1937)”, în *Anuarul Liceului Mihai Viteazul din Alba Iulia pe anul școlar 1936-1937*, Alba Iulia, 1937, p. 3-4
- Lazăr 2018 - Ioan Lazăr, „Baroul Alba în contextul mării Uniri - Avocatul dr. Camil Velican, primul primar român, de după Marea Unire, al orașului Alba Iulia”, în *Dreptul*, 12, 2018, p. 24-27
- Moga 2018 - Valer Moga, „Primul primar român al orașului Alba Iulia”, în *Memoria Urbis*, Cluj-Napoca, 2018, p. 293-295
- Florescu 1972 - Gheorghe I. Florescu, „Partidele politice în alegerile parlamentare din 1919”, în *Anuarul Institutului de Istorie-Arheologie A.D. Xenopol*, Iași, tom IX, 1972, p. 87-98
- Giurgiu, Cristea, Rustoiu, Cutean 2009 - Dorin Giurgiu, Marius Cristea, Ioana Rustoiu, Smaranda Cutean, *Regii României Mari la Alba Iulia*, Alba Iulia, 2009
- Mandache 2012 - Diana Mandache, „Ceremonialul Încoronării: Modelul european și identitate națională”, în *90 de ani de la Încoronarea de la Alba Iulia*, Suceava, 2012, p. 16-29
- MNUAI, CF - Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Colecția clișee, fotografii
- Radu 2001 - Sorin Radu, „Alegerile comunale și județene din februarie 1926”, în *Apulum*, XXXVIII, 2001, p. 207-224
- Radu 2003 - Sorin Radu, „Propaganda electorală în România interbelică (1919-1937). Adunările electorale”, în *Apulum*, vol. XL, 2003, p. 453-474
- Radu 2004 - Sorin Radu, *Electoratul din România în anii democrației parlamentare (1919-1937)*, Iași, 2004
- Rustoiu 2018 - Ioana Rustoiu, „Ordinul Național Ferdinand I în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia”, în *Apulum. Series Historia & Patrimonium*, LV, 2018, p. 119-140
- Roșu 2019 - Tudor Roșu, „Armata română la Alba Iulia – 19-22 decembrie 1918”, în *Apulum. Series Historia & Patrimonium*, LVI, 2019, p. 155-174
- Roșu, Ursu 2019 - Dragoș Ursu, Tudor Roșu (coordonatori), *Dicționarul personalităților Unirii. Delegații Adunării Naționale de la Alba Iulia*, Cluj-Napoca, 2019
- Sigmirean 1995 - Cornel Sigmirean, “Eglise et école. Le rôle des fondations ecclésiastiques dans la formation de l'élite intellectuelle roumaine à l'époque moderne”, în vol. *Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*, Cluj-Napoca, 1995, p. 302-312

Cuvinte-cheie: primar, avocat, prefect, Alba Iulia, Unire

Keywords: mayor, lawyer, prefect, Alba Iulia, Union